

Marat halála

(Hónapok óta érkeztek a hírek a kaposvári Csiky Gergely Színház Marat/Sade előadásáról, s nem csak a sajtóról származó, leggyakrabban információ-közvetítés, de a sajtóban megjelenő kritikák is felsőfokú tudósítottak a produkcióról. Május 24-én Kecskeméten vendégszerepeltek a kaposváriak, ahová Szegedről igen nagy számban vándoroltak át mindazok, akiknek jegyhez jutni szerencséjük volt. Ezért úgy gondoltuk, az alábbi, bevallottam szerény irással mi is megörökítjük ezt a valóban jelentős előadást, hátha ötletet adhatunk továbbgondolásához.)

Az előadás alatt többször felöltött bennem, ha magyarul esztétik sem tudnék, alighanem akkor is pontosan és jól érteném mindazt, ami — a játék megidézéjének erejének segítségével — a charentoni elmeegógyintézet falai közt történik. 1808-ban. Az előadás huszonöt szereplője — egészen rövid időközöktől eltekintve — mindvégig a színen van, alkalmat adva az élő (dinamikus) vagy mozdulatlan, s a kettő között nemegyszer átmenetet képező pantomimes kompozíciók alkotására. Acs János (a rendező) él ezzel a lehetőséggel. Az olykor háttért alkotó, táblászerű beállításokat — ahol minden alaknak és fölvetett testhelyzetnek szerves funkciója van, éppen a képszerűség jegyében — ezeket a beállításokat olyan erőteljes, mozdulatokra lebontott s majd az elemek összehangolásával egységes mozgással dinamizált, csoportos előképek váltják, amelyek — éppen a harmónia stílusával! — a tömeg, a forradalmi, az utcai tömeg érvényes képi megjelenítésére éppúgy alkalmasak, mint az elmeegógyintézet lakóinak az adott szituációban (ti. hogy színházat játszanak!) pszichikailag hiteles vilvelkedésének rekonstrukciójára. Vagyis: maga a „téma”, s az ennek feldolgozására választott keret (a forma) önmagától kínálja az archetipikus emberi magatartás-formákat és — szerkezetek bemutatására alkalmas előadást, azaz: a rituális feldolgozást. Olyan látvány- és mozgáskompozíciót sugall a Marat/Sade darab, amelynek részben — s remek művészi érzékkel — Acs János nem tud ellenállni, de amelyen nem tesz — megintcsak nagyszerű megsejtéssel — az előadás kizárólagos szervező elvéve, hanem a verbalitással való egységbe kényszerít. Ez az egyesség kivételesen magas művészi fokon valósul meg az előadásban, s ez magyarázhatja érzésemet, hogy a magyarul nem értő

THEATRE SZÍNHÁZ

is jól értheti az előadást. (Igazán profi színházaknál, egyébként, ez félig-meddig követelmény: úgy kell játszani, mondjuk, olaszul, hogy magyarul is értem —, s ezt nem kell elbagatellizálni! Úgy tűnik, a kaposvári ilyen színház.)

A rendező tehát meghagyja eredeti „funkciójában” a szöveget, teljes jogaival, hiszen nem kevésbé fontos eszmei csatározásról is szó van Marat és Sade között, amely adott esetben a drasztikumig fokozott kommunikációt is kíván. Nagyon laza megfogalmazásban és madártávlatból azt mondhatjuk: Peter Weiss darabja a forradalom természetrajzát adja, s ezt — természetesen — az előadás megteszi. A forradalom stílizált, általános menetet vizsgálja fel, s az egymásra következő történések hatásait egyénre és tömegre egyaránt. A darab hiteles történelmi tény felhasználva e folyamat rekonstrukciójára kiváltképp alkalmas szituációt teremt. Marat halálának történetét tizenöt évvel a valós események után játsszák el Charentonban az elmeegógyintézet lakói, a büntetését éppen itt töltötte Sade mári betanításában. Tehát a Restauráció polgárai találják szembe magukat a forradalommal — legalábbis, egyelőre, a játékban. Ugyanakkor ezek a polgárok ilyen-olyan okok miatt terheltek, a fennálló társadalmi rend viszonylatában deviáns magatartásformát képviselnek. Így az említett történelmi ellentét az individualitás esetlegességével mindenképp gyengül, de — amint ezt az előadás is hitelesen bizonyítja! — adott szituációban, éppen a devianciából eredő érzékenység folytán mindkét irányba eltorzulhat. Ekképp egy-egy konkrét „eszmével” vagy emberi helyzettel szembekerülve az elmeegógyintézet lakói már nem kizárt szereplők, hanem önmagukat játsszák. Sade és Marat vitáját, eszméik könyörtelen s olykor a szó szoros értelmében fizikailag is kegyetlen szembesítését és a tény teszi pszichikailag hitelessé: mindketten végtelenül egyedül vannak, de szembesülésük — mert éppen történelmileg képződött eszmék ütközését jelenti! — nem nélkülözheti a történelmi (vagy lett) reakciókat. Mert ezek a reakciók — a kezdeti, történelmileg külső szempontból eredő, valamint etikai ellenállásukat legyőzve — újáteremtődnek a charentoni elmeegógyintézet lakóiban, akik ilymódon azonosossá válnak a de Sade mári által rájuk kiosztott történelmi szerepekkel, azaz: az

adott elmeegógyintézeti szituációban a legteljesebb mértékben azonosossá válnak a kétszeresen rájuk kényszerített szereppel, külső és belső vonatkozásaik egységes, egymásnak való megfelelése az egyén forradalmi helyzetét teremti meg. A kaposváriak előadása ezt a helyzetet állítja meg — megállítva az időben. A darab sok-sok vonatkozásban kiemelkedik a konkrét történelmi időből ebben fontos szerepe van a ballonkabátos Kikiáltónak (aki az előadásban inkább narrátori szerepet tölt be, s) aki az előadás végéig par excellence kiváló, nem csupán a történelmi távlat, de az örök emberi ironia nézőpontjából is. Túl azon, hogy a forradalom — mai tudásunk szerint — „örök” működését láthatjuk. Acs nem zárja ki korunkat, pontosabban a „mi időnk” sem — jelzései (a magyarnótát hallgató zsebrádiós intézeti lakó, vagy például a „forradalom” magyarnótáriumus, így-busul-a magyar-dacú éneklése stb.) pontosak, találóak, s az előadás logikai menetébe illeszthetőek. Mert az előadás legalább egy szempontból de Sade mári szellemiségét üzeni, akit nem a beláthatatlan jövőben megvalósuló Eszme, de a jelen érvényessége vagy éppen érvénytelensége izgat. S a konkrét, ábrázolt történelmi időből való kiemelkedést — amit gyönyörűen és látványosan jeleznek a kidőlt színpalak is — nem az időtlen né válás szándéka hozza létre, hanem a dolgozók időben-ülő megragadásának végtelen vágya, amely mindig a jelenből származik. A darab végén fölíró, addig kívülálló Kikiáltó ezzel önmagán lép túl, a történelmi távlat kívülállóságának lehetőségét haladja meg, az előadás végző nézőpontját kijelölve, ahonnan az egyénre a történelmi cselekvés szükségessége hagyományozódik.

A kaposvári színház előadása azért kiemelkedő, mert egyszerű, végsőként következetes világnézetet jelenít meg, bizonyítja, hogy a világ érvényesen elmondható. Művészi produkcióknak aligha van több esélye az örökkévalósággal szemben.

A színészek kivétel nélkül nagyszerű alakítást, nyújtanak. Szerepükben teljes emberi valójukkal, fizikai és szellemi képességeik maximális kihasználásával vannak jelen, mert jelenlétük az előadásban csak így érvényes. Kivételesen közösségi munka eredménye ez a színházi produkció.

BELÁNYI GYÖRGY

A csönd fehér küzdelmei

(Jegyzetek a Szkéné Színház Temetés című műsora után)

„Miért kellene ahhoz valamit csinálnod, hogy figyeljenek? Azt is figyelhetik, hogy nem csinálsz semmit... ez számukra legalább ugyanolyan érdekes, mint az előbbi. Miért épp arról kellene hát hallgatnod, ami számukra a leglényegesebb?”

Első hallásra talán túlságosan profánnak tűnhet, annak a nézőnek a véleménye, aki a kétszemélyes színpadi misztérium szemlélőjeként, a „játék” valóságátalmának pedig résztvevőjeként vonja le messzemenő következtetését a darab után; ... nem kevés még eszmei mondanivalónak sem, egy lezárt koporsóból kiabálni kifelé, hogy — jó, most jó, itt jó, nagyon jó —. Ez a kép volt ugyanis a zárójelmonata a Szkéné Színház Nadas Péter: Temetés c. produkciójának, amely minden bizonnyal sokáig emlékeztető élménye marad a darabot látott nézőknek.

A véleményről ez esetben legyen elég annyi, hogy a látott kép talán mondanivalóként is feltehető, ám, hogy mennyire eszmei (eszmenyi?), azt embere válogatja. Ezen túl viszont kétségtelen tény, hogy a néző szerepe ebben a darabban az átlagosnál is nagyobb volt. Gaál Erzsébet és Székely B. Miklós a Stúdió K.-beli emlékeztető szereplések után a „Temetés”-ben is a tökéletességig fokozott játékot nyújtották. Abszurd és természetes helyzetek, harmónia és diszharmonia szinte hibátlan egységét alakították ki a színpadon, melynek fehérsége (kórházi vagy inkább hullaszínű?) egyszerre volt izzó és vakító, hisz küzdőtérre változik az elő perrektől kezdődően maga a játéktér is dzsúdó-ruhás szereplőivel, feszített kemény fizikai megerőltetést követelő koreográfiával. Magában az előadásban a küzdelem négy fázisa rajzolható fel a cselekmény térképére.

Az első a néző és a játéktér közt.

A második a darab két közvetlen szereplője közt. A harmadik a szereplők és a külvilág közt feszül. A külvilágot ez esetben a fehér csöndön túli tartományok jelentik, amelyek legfeljebb utalásokban, emlékekben, impressziókban léteznek, mégis tudott jelenlőségként a kezdeti a végsőig léteznek.

Nadas Péter már-már Beckett-i síkokat érintő darabja — melyben nem tudni, hogy a vadság, a szelídség, a közöny, a kedvesség percei mikor lenyomják a rideg valóság játékba illesztett eszközeit, és mikor csupán a játéknak, „játék” által letagadott vagy kivetített dimenzióit — egy végsőként elszánt küzdelem (halálos vagy csak haláli?) negyedik fázisát jelenti.

Ez a küzdelem keresi formáit a szereplőknek, a valóságot újra és újra átfesteni akaró, kitalált játékaiban, a soha nem látott emlékek megéltésként való elbeszélésében, az egymáshoz való közeledés vagy épp távolodás, keserves mimelésében (krétaarccal ezt is, azt is), az egymással való azonosulás, majd egymásban saját személyük feloldozásának (vagy csupán megöletésének) ritusában, és a Csöndben. A Csöndben, amely végig a darab láthatatlan, harmadik szereplőjeként van jelen az előadásban, s aki a taps nélküli végső, hosszú pillanatokban egyformán jelenthet belenyugvást vagyis halált, békéltetést vagyis eljövendő nagy viharok tombolását.

Ez a Csönd kísér ki bennünket az előadás után az utcára, ez a csönd költözik — úgy érezzük, most már örökre — a lelkünkbe.

Csönd, amely előjelektől és immár súlyos jelentésektől terhes.

„Ha nem lennél, nem lenne a hallgatóság sem!”

MOLNÁR IMRE

(Felvételünket Iványi Zoltán készítette)

A Canticum Kamarakórus szép jubileumát ünnepli. Mire a sorok megjelennek, az 1979-ben alakult együttes túl van a hetvenötödik félévesén. Három és fél év alatti Kamarakórus és a Férfikvartett (hisz tulajdonképpen „két kórus” takar a Canticum név) komoly országos hírnévre tett szert, s ezt díjak sokasága is bizonyítja. Nemreá a X. Országos Kamarakórus Fesztiválon a nemzetközi zsűri különdíjat nyerték el „a kamarakórus ideál legkövetesebb megvalósításáért”. A kórus fenntartója, a szegedi „Családi Intézet” jó és lojális mecénásnak bizonyul. Biztosítja a működéshez szükséges anyagi és technikai eszközöket, fellépéseket szervez, ugyanakkor hozzájárul, hogy a kórus egyetemi-főiskolai rendezvényeken a JATE színeiben szerepeljen. Egyetemünk viszont — úgy tűnik — nem vesz kellőképpen tudomást a Canticum munkájáról és sikereiről. Annak ellenére, hogy az alapítótárog annak idején a JATE kórusában énekeltek, s a vezető és a tagok jó része ma is a tudományegyetem hallgatója (mások a Tanárképző Főiskola, illetve a SZOTE diákjai).

Idézzük a legutóbbi pécsi fellépésük után megjelent egyik újságcikket! „Nyolc egyetemista kislány és négy fű: a madrigálok klasszikus összetételében állnak ki. Gyönyörű hangzással, főlényes zenei tudással és lebilincselő muzikalitással előadott színes, elegáns műsorokkal kiróbbanó sikert arattak.”

Ehhez, mint hozzá nem értő, csak annyit tehetek: koncertjeik valóban lenyűgözőek és hatásosak. Jó hallgatni őket.

Egyáltalán, kit érdekel, hogy...

...mi lesz az Ifjúsági Fal mögött?

Valamiféle rakta, rakterület ez egyelőre — mondhatjuk a Jókai utca felől közelítve. A pontos választ a Lenin körút felől haladva találjuk meg. A terület ura egyelőre a Budapesti Csőszszereplőipari Vállalat.

...mi lesz ezen a területen?

Nagyáruház nem, hiszen az ott van mellette, bár tudom, hogy egy esetleges újabb áruház telepítésére ez igen alkalmas hely, ugyanis a „Belvárosban” számíthat a legnagyobb forgalomra.

SZTK sem, hiszen az már van a közelben, s arról csak álmodni mernek az orvosok, hogy egy SZTK-palotában kezelik, gyógyítják a beteget.

Kollégium biztosan nem, hiszen — bár erre szükség lenne — ez talán nem lenne elég reprezentatív.

Tehát valamilyen reprezentatív építmény kellene ide, hogy egyúttal eltakarja a Nagyáruház ide-oda széthullatott műanyag rekeszeit.

Akkor legyen itt egy új mozi! Egy korszerűre nagy szükség van, és ezen a helyen — amelyet a város szívéből kirekedt Ifjúsági Ház is megírgyelhetne — igazán a lehető legjobb lenne egy csinos filmszínház. Csak-hogy: „Ma egy elfordítható — nem 3-4 termes, légkondicionált — mozi építési költsége 35-40 millió forint. (Vállalatunk éves beruházási kerete 3-4 millió forint!)” (Petrőczy Sándor)

...mi lesz az egyelőre után?

Vajon nem 3-4 termes, légkondicionált Nagyáruház mennyibe került? Félreértés ne essék, tudom, hogy egészen másjellegű beruházásról van szó, más a beruházó, s erre a Nagyáruházra a megye központjának feltétlenül szüksége van. Csupán az a kérdés, hogy államháztartásunkban ma mire van előbb pénz, kulturális, vagy pl. kereskedelmi beruházásra? Az iskolaépítést már meg se mertem említeni, hiszen az ma már ingyenes, tehát még közvetlen bevétele sincs. Az más kérdés — és ez a lényegesebb —, hogy az oktatás és a művelődés „közvetett” haszna még milliókban sem mérhető. Az oktatási és a művelődési beruházás nem pénzkérdés, hanem létkérdés. Eszt a szorongató gazdasági helyzetünkben sem szabad elfelejtenünk!

...mi lesz ezen a területen?

Kulturális beruházásra gondolkod, de arra meg nem nagyon van pénz, ez derült ki. Úgy tűnik sarkba szorítottam magam, és még egy olcsó(bb), nagyon reprezentatív, szórakoztató (és hűsítő) funkciójú zenélő szökökutató sem veheték fel komoromisszumos javaslatként. Ebből már van egy a Dugonics téren. Pedig az idegenforgalom szempontjából is ez lenne az egyik legkedvezőbb, az itt lakóknak meg „ugyebár” úgyis mindegy, nem szólnak bele.”

BAGÓ JÓZSEF

Búcsúztató

Nemcsak az utolsó éves egyetemi és főiskolai hallgatóktól, lapunk volt Olvasóitól búcsúzunk e néhány sorban, hanem a tanévét hamarosan befejező alsóbb évesektől is. Az előbbieknak munkába állásuk előtt még egy gondolatlan, kellemes nyarat, az utóbbiaknak a vizsgaidőszak fáradaimai után, s az új tanév előtt jó pihenést kívánunk.

Szeretettel búcsúzunk az utolsó évesektől, akik lapunk külső munkatársaként dolgoztak hosszabb-rövidebb időn át szerkesztőségünkben. A főiskolás hallgatók közül búcsúzunk Borzák Tibortól, aki szinte Szegedre érkezése első pillanatától aktív újságíró volt. Választott hivatásához — az újságírói pályához — sok sikert és eredményes munkát kívánunk. Búcsúzunk Bagó Józseftől is, aki főiskolásként e tanévben folyamatosan velünk dolgozott. Jövendő munkahelyén, reméljük, hasonló sikereket lesz része.

S végül búcsúzunk Móróc Károly bölcsészhallgatótól, aki az utolsó évet levelező tagozaton végzi majd. A Szegedi Egyetemen gyakorta közzé tett írásait mindenki érdeklődéssel olvasta. Sőt még vitára is bírta Olvasóinkat. Szeretnénk, ha új munkahelyén — a Komárom megyei újságnál — hasonló népszerűsége, olvasottsága tenne szert, s továbbra is megrizné egyéniségének természetességét, közvetlenségét.

Következő megjelenésünkig — szeptember — minden kedves Olvasóinknak kellemes pihenést, jó nyaralást kívánunk!

A SZERKESZTŐSÉG